

دکتر نیرہ شاہ محمدی

شبہ قارہ و معلمان

آموزش معلمان دریچہ‌ای بہ پیشرفت و توسعه در ہندوستان

در این مورد، دولت مرکزی بہ ویژه دولت‌های منطقہ‌ای، مسئولیت تعلیمات اجباری و مجانی را بر عہدہ دارند. ایجاد ہم‌آہنگی در آموزش و پرورش ایالات سرزمین‌های گوناگون، برنامه‌ریزی در امور تحقیقات، امور آموزشی فنی و حرفہ‌ای و آموزش عالی، از جملہ فعالیت‌های اساسی سازمان مرکزی آموزش و پرورش است.

دورہ‌های تحصیلی در ہند شامل کودکستان، دبستان، بالاتر از دبستان، متوسطہ، بالاتر از آن و دانشگاه است. طبق قانون اساسی، مسئولیت برنامه‌ریزی و اجرای آموزش عمومی در ہند با حکومت مرکزی و حکومت‌های محلی است.

امور مربوط بہ برنامه‌ریزی درسی، تألیف کتاب‌های درسی، تهیه فیلم‌های آموزشی، تربیت کارشناسان برنامه‌ریزی درسی، آموزش مدرسان دورہ‌های ضمن خدمت و انجام طرح‌های تحقیقاتی مربوط بہ برنامه‌ها و کتاب‌های درسی، بہ عہدہ مؤسسہ ملی تعلیم و تربیت و تحقیقات تربیتی کشور ہند است.

از دیگر فعالیت‌های کشور ہند برای تربیت منابع انسانی مورد نیاز آموزش و پرورش کشور، تأسیس مرکز آموزش و پرورش مجہزی برای تربیت مدیران رده‌های متفاوت، بہ ویژه مدیران عالی آموزش و پرورش است. این مرکز با سابقہ‌ای طولانی در تربیت مدیران آموزشی اعتبار بین‌المللی دارد و دورہ‌های آموزشی داخلی و بین‌المللی را برگزار می‌کند.

کار آموزش و پرورش تربیت ذہن‌ها برای تفکر است. (آلبرت آینشتین)

کشور ہند دومین کشور پرجمعیت دنیا بعد از چین و ہفتمین کشور جهان از نظر وسعت است. در ہند چہارہ زبان رسمی و بیش از ہزار لہجہ در ایالات گوناگون وجود دارد کہ مردم بدان‌ها تکلم می‌کنند. با عنایت بہ غیرمتمرکز بودن نظام آموزشی ہند، از مهم‌ترین خصایص نظام اداری آموزش و پرورش این کشور، تفویض اختیار بیشتر بہ ہر ایالت است و لذا قوانین آموزش و پرورش را، ہم مجلس فدرال و ہم مجلس ایالتی، وضع می‌کنند و ادارات آموزش و پرورش موظف بہ اجرای آن‌ها هستند.

در مادہ ۴۵ قانون اساسی ہند آمدہ است: «دولت موظف است کہ آموزش و پرورش اجباری و مجانی را برای ہمہ کودکان تا رسیدن بہ ۱۴ سالگی فراہم کند».

در هند شرکت در دوره‌های آموزشی حین خدمت برای معلمان اجباری است و چون دوره‌های آموزش برای معلمان اجباری است و چون دوره‌های قبل از خدمت برای توانمندسازی و ایجاد تخصص در معلمان کافی نیست، بر کیفیت دوره‌های آموزشی حین خدمت و شرکت در آن‌ها تأکید بسیاری شده است

در حال حاضر شرکت در دوره‌های آموزشی حین خدمت برای معلمان اجباری است و چون دوره‌های قبل از خدمت برای توانمندسازی و ایجاد تخصص در معلمان کافی نیست، بر کیفیت دوره‌های آموزشی حین خدمت و شرکت در آن‌ها تأکید بسیاری شده است.

زمان برگزاری دوره‌ها

زمان برگزاری دوره‌های آموزشی حین خدمت در این کشور، معمولاً در تعطیلات تابستان یا تعطیلات بین دو ترم تحصیلی و تعطیلات رسمی است که به شکل‌های دوره‌های مکاتبه‌ای، حضوری، برخط (آن‌لاین)، تعاملی و ویدیو کنفرانس برگزار می‌شوند.

مهم‌ترین اهداف آموزشی این دوره‌ها عبارت‌اند از:
- ترغیب معلمان برای توجه به علاقه‌های آموزشی دانش‌آموزان؛
- بهره‌گیری از سیاست آموزش فراگیر و انجام تحقیقات کاربردی؛

اصولاً در هند به مدیریت واحدهای آموزشی و مهارت مدیران در اداره سازمان‌های اداری و آموزشی اهمیت بسیاری داده می‌شود و در انتخاب و انتصاب مدیران رده‌های گوناگون، به هنر، علم و تجربه آنان توجه می‌شود. لذا ثبات بیشتری در امر مدیریت دیده می‌شود و برای مدیران دوره‌هایی آموزشی در سطح کشوری، ایالتی و منطقه‌ای برگزار می‌شود.

آموزش‌های ضمن خدمت

در خصوص سازماندهی و برنامه‌ریزی آموزش‌های ضمن خدمت معلمان، مؤسسه ملی برنامه‌ریزی درسی و تحقیقات تربیتی و انجمن ملی آموزش معلمان، به طور مشترک این مسئولیت را به عهده داشته و برای تدریس به معلمان ایالات، دوره‌های تربیت مدرس طراحی کرده‌اند.

از آنجا که هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند بدون انقلاب آموزشی پیشرفت کند و از جامعه‌ای فقیر به جامعه‌ای ثروتمند تبدیل شود، انجمن ملی آموزش معلمان، برنامه‌ی درسی جدیدی برای آموزش معلمان در سال ۲۰۱۰ تهیه کرد.

این برنامه بر مبنای اصول مدل یاددهی - یادگیری سازنده نوشته شده و مشتمل است بر مشارکت فعال دانش‌آموز در کلاس درس و در فرایند آموزش و یادگیری، استدلال به عنوان مبنایی برای یادگیری، بهره‌گیری از دانش قبلی دانش‌آموزان، استفاده از تفکر و استدلال، مهارت‌های ارتباطی و حل مسئله به عنوان نقطه شروع یاددهی و یادگیری، ایجاد فضایی در کلاس درس برای ابراز وجود دانش‌آموز به اشکال متفاوت و ارتقای فرهنگ گوش دادن و مباحثه. این دیدگاه جدید باعث ایجاد ابتکار عمل در معلمان شده است؛ به گونه‌ای که آن‌ها خود نیز به صورت مستقل دوره‌های رسمی و غیررسمی آموزشی ارتقای توانمندی‌هایشان برگزار می‌کنند.

مراکز مجری دوره‌های آموزشی

در هند دوره‌های آموزشی قبل از خدمت و حین خدمت را معمولاً مؤسساتی چون مؤسسات آموزش و پرورش، مؤسسات محلی آموزش و کارآموزی، کالج‌های آموزش و پرورش دانشگاه‌ها و ادارات آموزش و پرورش اجرا می‌کنند.

انگلیس و یونیسف دوره‌های آموزشی خاصی برای توانمندسازی معلمان در آموزش زبان انگلیسی برنامه‌ریزی شده است. علاوه بر این، دو دوره آموزشی، یکی دوره آموزشی فشرده ۳۰ روزه آموزش زبان انگلیسی برای معلمان ابتدایی و متوسطه و دیگری مهارت‌های ارتباطی در زبان انگلیسی به مدت پنج روز، برای معلمان مناطق و نواحی به اجرا درمی‌آید. محتوای دوره پنج روزه شامل موضوعاتی است چون: مدیریت کلاس درس، شیوه شروع درس و پایان دادن به آن؛ شیوه‌های آموزش زبان دوم؛ شیوه سؤال کردن برای دریافت پاسخ درست؛ توسعه اعتمادبه‌نفس؛ ارائه زبانی جدید؛ تصحیح یادگیرندگان؛ ارائه مدل گفتاری صحیح برای دانش‌آموزان.

✓ آموزش هنر

شیوه‌های استفاده از عروسک‌های نمایشی در کلاس درس برای موضوعات گوناگون؛ سرودخوانی؛ بازی و هنرهای نمایشی؛ ساخت کار دستی مانند جواهرسازی.

✓ آموزش مسائل بهداشتی و تندرستی

شیوه‌های آموزش نکات بهداشتی، تندرستی و ایمنی به دانش‌آموزان؛ بیماری‌های شایع در بین دانش‌آموزان؛ نشانه‌ها، شیوه‌های پیشگیری و درمان آن‌ها؛ سلامت دهان و دندان.

✓ آزمایش‌های علوم

معلمان از طریق آزمایش‌هایی که در طول دوره آموزشی انجام می‌دهند می‌آموزند که چگونه نسبت به درس علوم علاقه و انگیزه در دانش‌آموزان ایجاد کنند و آن‌ها را با مفاهیم اولیه علوم از این طریق آشنا کنند.

✓ ابزار نظارت بر کیفیت آموزش‌های کلاسی

طی این دوره، معلمان با ابزارهای مناسب برای تجزیه و تحلیل پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سطح دوم ابتدایی آشنا می‌شوند و چگونگی تحلیل آن‌ها را در جهت برنامه‌ریزی برای ارتقای پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در سه ماهه بعد می‌آموزند.

✓ آموزش یوگا

برای ایجاد تعادل جسمی، فکری و روحی در معلمان، یوگا، به مدت پنج روز و در گروه‌های صد نفره، آموزش داده می‌شود.

- ارتقای سطح کیفی آموزش ابتدایی برای تعیین حداقل سطح یادگیری؛

- آموزش معلمان و تشویق آنان به اتخاذ روش‌های آموزشی کودک‌محور.

در هندوستان دوره‌های آموزش ضمن خدمت معلمان در اصلاح کیفیت آموزش ابتدایی اهمیتی اساسی دارد. لذا تأکیدهای اصلی در آموزش ضمن خدمت معلمان، بر ایجاد حساسیت، پرورش مهارت‌های یاددهی، ایجاد نگرش برای یادگیری، ارزشیابی صلاحیت‌محور و برابری جنسیت است. برنامه‌های آموزشی نیز در راستای ایجاد سهولت در تعامل نزدیک بین معلمان و مقامات محلی است. در این آموزش‌ها، بر بازتاب‌های مربوط به موقعیت معلمان، نحوه تدریس و تهیه مواد یاددهی - یادگیری نیز تأکید می‌شود. علاوه بر این، ابتکارهای جدیدی چون آموزش یوگا در آموزش معلمان ضمن خدمت معلمان گنجانده شده است.

محتوای دوره‌های آموزشی

دوره‌های آموزشی معمولاً برای اجرا در ۱۰ روز و برای کلیه معلمان طراحی می‌شوند. این دوره‌ها به صورت «جلسات خوشه‌ای ده ماهه» و جلسات کار گروهی در طول سال تحصیلی برگزار می‌شوند.

سرفصل‌های آموزشی دوره‌ها را بررسی می‌کنیم:

✓ روش‌های تدریس نوآورانه (به مدت سه روز)

الف) آشنایی با ویژگی‌های یادگیری فعالیت‌محور با در نظر گرفتن برنامه درسی جدید مدارس

ب) آموزش روش‌های یادگیری فعال: این روش به دانش‌آموزان اجازه می‌دهد محتوای دانشی خود را کشف کنند. این روش همچنین زمینه‌های بروز خلاقیت دانش‌آموزان را از طریق ارائه نقشه مفهومی، فعالیت‌های گروهی و ارائه کار ایجاد می‌کند. در این دوره آموزشی معلم می‌آموزد چگونه زمینه‌های تجربه کردن و فرصت‌های آموزشی برای تعامل و یادگیری را بین دانش‌آموزان ایجاد کند.

✓ مهارت‌های زبانی

برای پرورش دانش‌آموزان به عنوان شهروندان جهانی و هماهنگ کردن آن‌ها با پیشرفت‌های دنیا، تجهیز آنان به زبان انگلیسی از دوره ابتدایی شروع می‌شود. لذا با هماهنگی بخش فرهنگی سفارت

در هندوستان دوره‌های آموزش ضمن خدمت معلمان در اصلاح کیفیت آموزش ابتدایی اهمیتی اساسی دارد

شیوه اجرای دوره‌ها

اجرای تمامی برنامه‌های آموزشی، به صورت آبخاری و از بالا به پایین صورت می‌گیرد. به این شکل که در اولین سطح از آموزش، در سطح هر ایالت، فردی به عنوان مدرس آموزش‌های لازم را می‌بیند. او مدرسان سطح نواحی و مناطق را آموزش می‌دهد. در نهایت، مدرسان هر ناحیه، آموزش‌های فراگرفته شده را به معلمان سطوح دیگر (هر فرد ۴۰ معلم) انتقال می‌دهند.

تمامی برنامه‌های آموزشی ضمن خدمت معلمان با برنامه درسی جدید هماهنگ هستند و تلاش بر آن است که معلمان به محتوا و روش آموزشی مناسب برای تدریس موضوعات متعددی چون هنر، بهداشت و علوم مجهز شوند.

با عنایت به ارزش و اهمیت بالای آموزش معلمان در کشور هندوستان، طرح‌های بسیاری در سطح این کشور برای ارتقای کیفیت این آموزش‌ها به اجرا درآمده‌اند که اکثراً هم موفقیت‌آمیز بوده‌اند، زیرا با بافت فرهنگی - اجتماعی کشور تناسب داشته‌اند. برای مثال، طرح «شیکشا کارمی»^۱ در ایالت راجستان، برای مقابله با مشکل نبود معلم در نواحی دورافتاده روستایی به اجرا درآمد. هدف از این طرح، رسیدگی به افت تحصیلی گروه سنی ۶ تا ۱۴ سال و پیدا کردن روش‌های بهتر یاددهی - یادگیری در محیط‌های روستایی بود که با همکاری والدین، جامعه و نوجوانان، با عنوان کارکنان آموزشی، در فرایند آموزشی مدرسه‌ها صورت گرفت.

در نخستین مرحله آزمایشی این طرح، شیکشا کارمی‌ها (معلمان) که از تحصیلات پایه (زنان کلاس پنجم و مردان کلاس هشتم) برخوردار بودند، در دوره شبانه‌روزی ۳۷ روزه‌ای آموزش دیدند. در این دوره، برنامه درسی خاصی در زمینه تدریس ارائه شد و معلمان زیر نظر متخصصان منتخب، کارورزی کردند. پس از سه ماه تدریس، به مدت سه هفته آموزش‌های تکمیلی به آن‌ها داده شد و از آن پس حمایت‌های مداوم دریافت داشتند. نقش شیکشا کارمی‌ها تأمین حداقل تحصیل برای همه کودکان در روستاها بود. ورزیده کردن شیکشا کارمی‌ها بخش اصلی طرح به شمار می‌آمد.

معلمان هندی از طریق آزمایشاتی که در طول دوره آموزشی انجام می‌دهند می‌آموزند که چگونه نسبت به درس علوم علاقه و انگیزه در دانش‌آموزان ایجاد کنند و آن‌ها را با مفاهیم اولیه علوم از طریق ارائه آزمایشات و نمونه‌های ملموس آشنا کنند

انتخاب شیکشا کارمی‌های زن تدبیر یاری‌بخشی برای جذب هر چه بیشتر دختران به مدرسه بود؛ زیرا گمان می‌رفت معلمان مرد عاملی بازدارنده به حساب آیند. بررسی‌های که از ۹ محله تحت پوشش این طرح به عمل آمد نشان داد که ۱۲۶۵ کودک در مدرسه‌های شیکشا کارمی درس خوانده‌اند. آزمون‌های پیشرفت تحصیلی، تفاوت بارزی را میان مدرسه‌های شیکشا کارمی و مدارس عادی نشان داد. کودکان شیکشا کارمی در آزمون‌های گروهی و فردی بالاتر بودند و چهار محله در همه آزمون‌های پنج‌گانه، عملکرد فوق‌العاده بهتری داشتند. افزایش ۳۰۰ درصدی ثبت‌نام کودکان ۶ تا ۱۶ ساله بسیار چشمگیر بود. به این ترتیب، تعداد دانش‌آموزان از ۳۰ هزار دانش‌آموز در زمان شروع طرح، به ۹۰ هزار رسید. روی هم رفته، ۸۰ درصد پسران و ۷۰ درصد دختران ۶ تا ۱۴ ساله در روستاهای زیر پوشش ثبت‌نام کردند و در ۸۳ روستا، میزان ثبت‌نام به ۱۰۰ درصد رسید. حضور ماهانه بچه‌های مدرسه به ۳۲ درصد افزایش یافت و از ۵۳ درصد در آغاز طرح، به ۸۵ درصد در پایان رسید و شرکت‌کنندگان از احساس تعلق، همکاری و تفاهم سخن گفتند.

پی‌نوشت

1. Shiksha Karmi

منابع

۱. صافی، احمد (۱۳۶۹). نوآوری‌های تربیت معلم و آموزش ضمن خدمت در کشورهای آسیایی (قسمت هند). فصل‌نامه تعلیم و تربیت. شماره ۲۳.
۲. شاوردی، شهناز (۱۳۸۵). آموزش ضمن خدمت در هندوستان. رشد معلم. شماره ۲۰۶.
3. <http://teacher-ed.hbcse.tifr.res.in/discussion/in-service-teacher-professional-development-for-elementary-education>
4. In-Service Teacher Training (2011) www.ssa.tn.nic.in
5. Eswaran S., Singh, Ajit (2008) " A Study of Effectiveness of In-service Education of Teachers ", All India Primary Teachers' Federation ,Janakpuri, New Delhi

ضرورت این امر نه فقط به این دلیل بود که این افراد صلاحیت و تجربه آموزشی ناچیزی داشتند، بلکه مأموریت کاری آن‌ها در وضعیت‌های بسیار دشواری صورت می‌گرفت که محیط تدریس و شرایط یادگیری نالاستواری بر آن حاکم بود. مراجعان به مدرسه، کودکان شاغلی بودند که تحصیل منقطع داشتند. کلید موفقیت، دل‌گرمی و شوقی بود که برای شیکشا کارمی‌ها فراهم آمده بود. این طرح ویژگی‌هایی داشت که در عین مختصر بودن، بسیار اساسی بودند:

- بالا بردن سطح آموزش ابتدایی، به ویژه در زمینه دانش و درک زبان، ریاضیات و علوم.
- مجهز کردن انتخاب‌شدگان به مهارت‌های اساسی تدریس و ایجاد تفاهم بهتر بین مدرسه و جامعه و نیازهای کودکان و محیط.
- تقویت همبستگی میان شیکشا کارمی‌ها، والدین و شاگردان مدرسه.
- حمایت و تشویق فردی و حرفه‌ای شیکشا کارمی‌ها از طریق همیاری افراد برجسته، گروه‌های داوطلب محلی و مؤسسه‌های دولتی.

شیکشا کارمی‌ها پیش از اجرای طرح، وضع روستا را بررسی می‌کردند و پیوسته تشویق می‌شدند که پایه معلومات و مهارت‌های کاری خود را از طریق مطالعه هدایت شده و خودآموزی بهبود بخشند. در طرح، خرید کتاب و سفرهای مطالعاتی برای آنان پیش‌بینی شده بود. علاوه بر آن، واحدهای رفع مشکل ناحیه‌ای و محلی، و انتشار مجله‌ای ماهانه برای آنان تدارک دیده شده بود. در هر شماره از این مجله، درس‌های مکاتبه‌ای و راهنمایی‌هایی در زمینه مسائل علمی و اداری گنجانده می‌شد.

برای پرورش دانش‌آموزان به عنوان شهروندان جهانی و هماهنگ کردن آن‌ها با پیشرفت‌های دنیا، تجهیز آنان به زبان انگلیسی از دوره ابتدایی شروع می‌شود

